

УДК:631.115

О.Б. Гопцій, кандидат економічних наук

В.Ю. Томах, аспірант

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Аграрна реформа надала потужного поштовху поступовому переходу до ринкових відносин, пов'язаних зі зміною власника та розвитком різних форм господарювання на землі. Це посилює зацікавленість селянина у високопродуктивній праці, використанні передового досвіду ведення сільського господарства, зменшенні витрат на виробництво продукції, створенні механізму взаємовигідних відносин виробника, переробника сільськогосподарської продукції і споживача. Виникла велика кількість новостворених господарств, зокрема і фермерських, – важливої організаційно-правової форми ведення сільського господарства.

Поряд з низкою матеріально-технічних і фінансових чинників просторова організація території господарства має велике значення для досягнення економічного ефекту. Територіально-просторове розміщення господарств до пунктів отримання витратних матеріальних ресурсів та збуту продукції пов'язане з поточними витратами, що в кінцевому результаті суттєво впливає на економічні показники господарювання. Дослідження цієї проблеми, розроблення рекомендацій щодо раціонального розміщення набуває актуального значення у процесі створення та функціонування фермерських господарств. Стан розвитку фермерських господарств все більше спрямовується у бік підвищення їх економічної ефективності. [1-4]

Нині є певні методологічні і практичні напрацювання, у яких розглядаються окремі моменти створення і функціонування фермерських господарств. Однак, питання просторово-територіальної організації не є достатнім і потребує подальших досліджень [2,6].

Визначення основних напрямів обґрунтування раціональнішого розміщення фермерських господарств є метою даних досліджень.

Результати досліджень. Встановлено, що аналіз територіально-просторового розміщення фермерських господарств Харківської області свідчить про їх кількість та розпорошеність у межах районів області і природно-кліматичних зон.

Так, у цілому по області зберігається чітка тенденція до збільшення кількості фермерських господарств – порівняно з 1992 р. За станом на 1.01.2005 р. їх кількість зросла більше, ніж у 3 рази (Лісостеп – 2,9, Східний Степ – 4,7, Південний Степ в 3,6) (рис.1). У районах області вона коливається від 4 до 134.

© *О.Б. Гопцій, В.Ю. Томах, 2007*

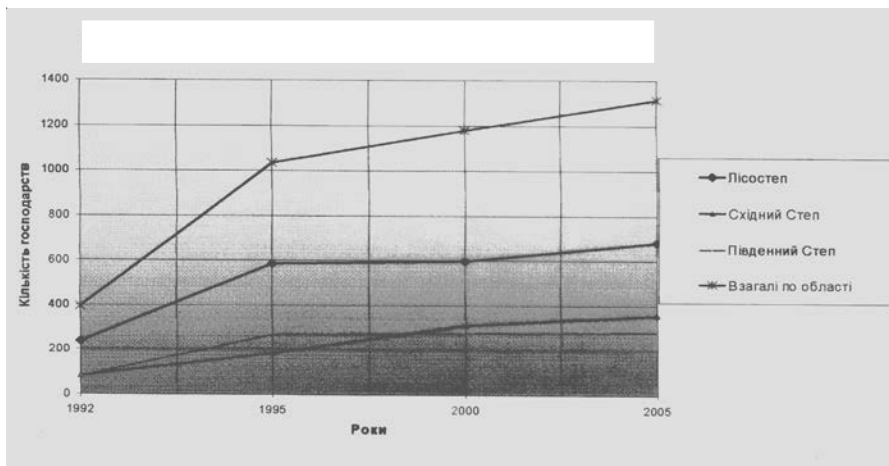

Рис. 1. Динаміка розвитку фермерських господарств Харківської області

Таблиця 1. Аналіз освоєння земельних територій фермерських господарств в Харківській області

	Роки			
	1992	1995	2000	2005
Площа с/г угідь у господарствах області, тис. га. у т.ч. ріллі, тис. га.	-	-	234,9 202,5	378,7 312,0
Площа с/г угідь у фермерських господарствах, тис. га, зокрема	12,3	33,9	108,8	209,4
– Лісостеп	6,2	17,1	40,0	87,5
– Східний степ	2,9	6,9	37,6	84,6
– Південний степ	3,1	9,9	31,1	37,3
– ріллі	10,3	31,3	101,5	202,2
– Лісостеп	5,1	15,7	37,0	85,0
– Східний степ	2,5	6,1	35,2	80,2
– Південний степ	2,7	9,5	29,3	36,9
Питома вага с/г угідь фермерських господарств до с/г угідь області станом на 01.01.2005 р. (%) зокрема ріллі	-	-	46 50	55 64

Дані табл. 2 свідчать про те, що чітко прослідковується збільшення кількості фермерських господарств як у цілому по області, так і по природно-кліматичних зонах. Спостерігається не тільки збільшення кількості фермерських господарств, а й розміри та освоєність сільськогосподарських угідь, зокрема і ріллі.

Так, у розрахунку на одне господарство порівняно з 1992 р. у 2005 р. площа сільськогосподарських угідь збільшилася більше, ніж у 5 разів (ріллі – майже в 6) і в середньому становила 159,4 га порівняно з 31,5 га у 1992 р., що свідчить про оптимізацію розмірів фермерських господарств. Характерніша така тенденція для східно-степової зони області.

Таблиця 2. Характеристика фермерських господарств Харківської області в динаміці по роках

Показники	Роки							
	1992		1995		2000		2005	
	Всього	Питома вага рілля до площі с/г угідь, %	Всього	Питома вага рілля до площі с/г угідь, %	Всього	Питома вага рілля до площі с/г угідь, %	Всього	Питома вага рілля до площі с/г угідь, %
Кількість фермерських господарств:	394		1035		1179		1314	
– Лісостеп	236	-	585	-	596	-	681	-
– Східний степ	81		182		309		353	
– Південний степ	77		268		274		280	
Фермерські господарства:								
с/г угіддя, тис. га	12.4		33.9		108.8		209.4	
рілля, тис. га	10.3	83	31.3	92	101.5	93	202.2	96
Лісостеп								
– с/г угіддя, тис. га	6.2		17.1					
– рілля, тис. га	5.1	81	15.7	912	40.0	92	87.5	97
Східний степ								
– с/г угіддя тис. га	2.9		6.9		37.0		85.0	
– рілля, тис. га	2.5	85	6.1	88	37.6	94	84.6	95
Південний степ								
– с/г угіддя, тис. га	3.1		9.9		35.2		80.2	
– рілля, тис. га	2.7	88	9.5	96	31.1	94	37.3	99
					29.3		36.9	
У розрахунку на одне господарство								
с/г угідь, га:	31		33		92		159	
– Лісостеп	26		29		67		128	
– Східний степ	36		38		121		239	
– Південний степ	39	-	37	-	113	-	113	-
Рілля	26		30		86		154	
– Лісостеп	21		27		62		124	
– Східний степ	30		33		114		227	
– Південний степ	35		35		107		132	

Однак, незважаючи на збільшення земельних площ окремо взятих фермерів, вона не завжди відповідає економічній доцільності обробітку. Це пов'язано із занадто великою віддаленістю полів від пунктів здачі сільськогосподарської продукції, а також поточних витрат, що виникають при транспортуванні техніки, посівного матеріалу, мінеральних та органічних добрив тощо. У зв'язку з цим часто поточні витрати перевищують вартість виробленої продукції.

Прикладом можуть бути негативні наслідки нерационального територіального розміщення земельних ділянок (полів) фермерського господарства Строгого О.Ф., розташованого в Зміївському районі Харківської області. В обробітку воно має понад 500 га землі, що складає 13 полів (різних за площею) та трьох господарських дворів.

При проведенні техніко-економічного обґрунтування окремо розташованих земельних ділянок відносно господарських дворів за мету було поставлено оптимальний варіант враховуючи витрати.

$$\Pi = EK + T \rightarrow \min,$$

де Π – приведені витрати, E – нормативний коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень, K – сума капітальних вкладень, T – сума поточних затрат.

Таблиця 3. Вплив просторового розміщення полів на собівартість сільськогосподарської продукції

№№ полів	Площа, га	Кількість вантажів, т	Відстань до головного господарського двору, км	Вартість продукції, тис. грн.	Затрати на перевезення	
					тис. грн.	% від вартості продукції
1	2	3	4	5	6	7
1	21.5	301	14.2	184.9	110.3	59.6
2	9.5	133	13.6	81.7	46.7	57.2
3	44.1	617,4	2.2	379.2	35.0	9.2
4	77.3	1080,8	1,0	663.9	28.9	4.4
5	12.1	168,0	0.6	103.2	2.6	2.5
6	54.8	765,8	1.6	470.5	31.6	6.7
7	69.9	978,6	7.3	601.1	185.6	30.9
8	42.6	596,4	7.9	366.4	123.1	33.6
9	55.1	771,4	8.3	473.9	167.2	35.3
10	23.8	333,2	10.4	204.7	8.9	4.3
11	50.0	700,0	12.4	430	223.9	52.1
12	14.8	207,2	17.0	127.3	90.9	71.4
13	52.1	729,4	7.4	448.1	139.3	31.0
Всього	527.5	6403,6		4534.9	1194,0	26.3

Аналіз просторового розміщення земельних ділянок (рис. 2, вар. 1) з урахуванням розмірів, обсягів та вартості сільськогосподарської продукції, яку передбачається отримати, та відстані до пунктів транспортування (господарські двори), затрат на перевезення урожаю, добрив і посівного матеріалу показав, що питома вага затрат на перевезення в цілому по господарству становить 26,3% (табл. 3). Однак на окремих полях (1,2,11,12) вона сягає від 52,1 до 71,4%, що не є економічно доцільним.

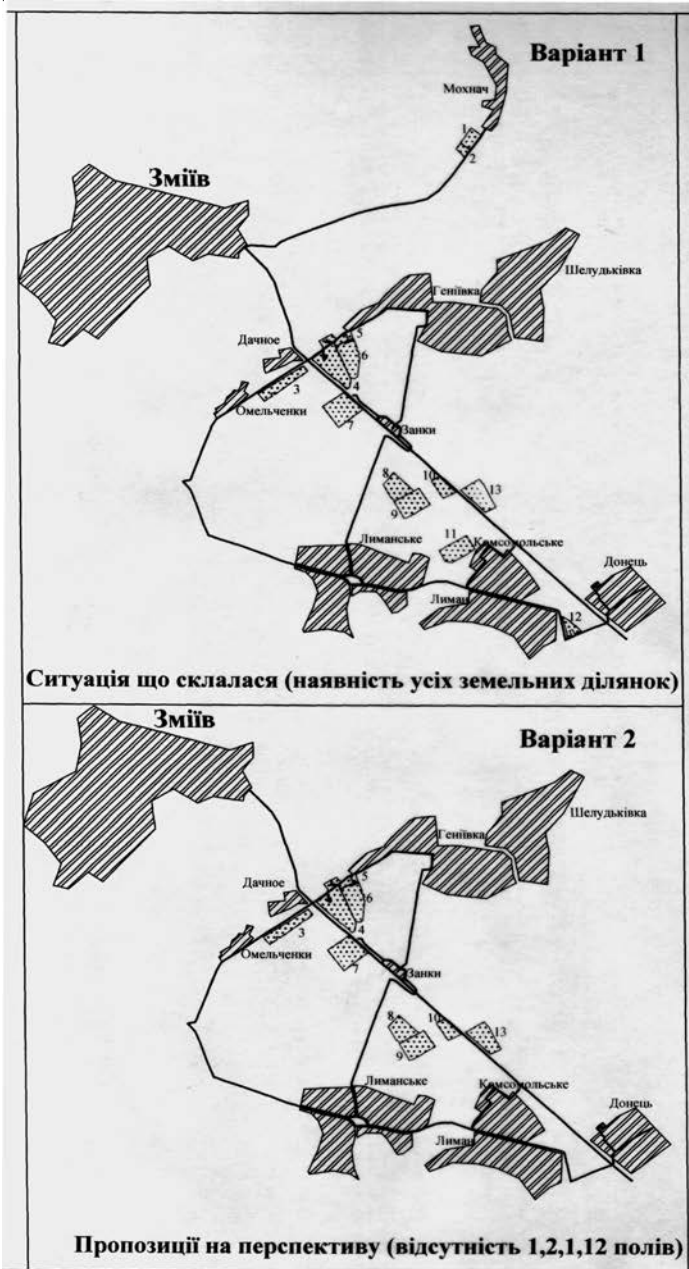

Рис. 2. Аналіз просторового розміщення земельних ділянок

Основною причиною такої ситуації є віддаленість земельних ділянок від основного господарського двору – пункту транспортування сільсько-господарської продукції. Запропонований варіант – відмовитися від цих ділянок (рис. 2, вар. 2) і перерозподілити кількість добрив, що призначались для них, на поля 7, 8, 9 і 13.

У результаті підрахунків, зважаючи на збільшення урожайності з цих полів (табл. 4), вартість отриманої продукції зменшилась на 293,4 тис. грн, затрати на перевезення – на 276 тис. грн, що становить 21,6% від вартості продукції.

Таблиця 4. Варіант розміщення полів та розрахунки витрат на їхній обробіток

№ поля	Площа, га	Кількість вантажів, т	Відстань до головного господарського двору, км	Вартість продукції, тис. грн.	Затрати на перевезення	
					тис. грн.	% від вартості продукції
1	2	3	4	5	6	7
3	44.1	617,4	2,2	379.2	35.0	9.2
4	77.3	1080,8	1,0	663.9	28.9	4.4
5	12.1	168,0	0,6	103.2	2.6	2.5
6	54.8	765,8	1,6	470.5	31.6	6.7
7	69.9	1286,2	7,3	768.9	245.6	31.9
8	42.6	789,4	7,9	471.9	162.9	34.5
9	55.1	1013,3	8,3	606.1	219.5	36.2
10	23.8	333,2	10,4	204.7	8.9	4.3
13	52.1	958,6	7,4	573.1	183.0	31.9
Всього	432	7012,7		4241.5	918	21.6

Тобто, на перший погляд господарство втрачає при впровадженні запропонованого варіанта 17,4 тис. грн. Однак, зважаючи на зменшення площі полів на 95,4 га (за рахунок виключення 1, 2, 11, 12), і за умови їхнього обробітку тільки на сьогодні затрати на пальне склали б 30,1 тис. грн, тому економія в цілому становить 12,7 тис. грн.

Висновки.

1. Фермерські господарства стали невід’ємною ланкою аграрного сектора економіки і набувають подальшого розвитку.

2. Придбання чи оренді земельних ділянок має передувати комплексне економічне обґрунтування їхнього використання.

3. Обґрунтування територіально-просторового розміщення земельних ділянок (полів) фермерського господарства довело доцільність існування поряд матеріально-технічного забезпечення, трудових ресурсів тощо.

1. *Волинська М.С. Фермерські господарства України. – Харків, 2005.*

2. *Рекомендації про порядок залучення та використання майна новоствореними*

- сільськогосподарськими підприємствами. // За редакцією П.Т.Саблука. – К., 2000.
3. Закон України „Про фермерське господарство”. – Київ. 19.06.2003р., №973-IV.
4. Закон України „Про сільськогосподарську кооперацію”. – Київ. 17.07.1997р., №469/97-ВР.
5. Земельний Кодекс України від 25.10.2001р. №2768-III. – Х.: ТОВ „Одісей”, 2002. – 600 с.
6. Горлачук В.В., В’юн В.Г., Сохнич А.Я. Управління земельними ресурсами. – К., 2002.

Рассматриваются фермерские хозяйства, их пространственное размещение и его влияние на эффективность хозяйствования.

The farmer enterprises, their spatial placing and its influence on the management efficiency are considered.

УДК 631.811.:631.814:477.83

Б.М. Садовий, Г.М. Дзяб’як, Л.М. Дзяб’як

*ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
ЦЕНТР ОХОРОНИ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ І ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ*

БАЛАНС ПОЖИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В ОРНИХ ҐРУНТАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Основним засобом сільськогосподарського виробництва є земля, найважливішою властивістю якої є родючість, що в результаті використання може погіршуватися. Зміна форм господарювання і власності на землю, які стала основним змістом перетворень в аграрному секторі економіки, негативно позначились на розвитку сільськогосподарського виробництва, що призвело до зниження врожайності сільськогосподарських культур, спаду прибутковості в аграрному виробництві, а головне - до зниження родючості ґрунтів [1]. Екстенсивне ведення землеробства спричинило розширення деградаційних процесів, які надалі продовжують зростати. Недотримання сівозмін, невикористання протиерозійних систем охорони родючості ґрунтів зумовлюють не тільки зниження потенційної родючості ґрунтів, але й порушують екологічну стійкість довкілля та знижують продуктивність сільськогосподарського виробництва [3].

Ні за яких умов господарювання чи власності на землю родючість ґрунтів не мусить втрачатись. Це положення, як одне з основних теоретичних тверджень землеробства відоме ще з класичних робіт В.В. Докучаєва. У своїй роботі “Наши степи прежде и теперь” (1936 р.) він писав: “Якщо система землеробства призводить до втрат органічної речовини, збіднення ґрунту на поживні речовини, розвитку водної і вітрової ерозій, то така система повинна бути замінена на іншу, яка не дає означених негативних наслідків” [4].

© Б.М. Садовий, Г.М. Дзяб’як, Л.М. Дзяб’як, 2007